

FERRER, San Vicente (2002): *Sermonario de San Vicente Ferrer del Real Colegio-Seminario del Corpus Christi de València*. Estudio y transcripción de Francisco M. Gimeno Blay y María Luz Mandingorra Llavata. Traducción Francisco Calero Calero. València: Ajuntament de València. 2 vols. 174 p. i 826 p.

MARTÍNEZ ROMERO, Tomàs (2002): *Aproximació als sermons de sant Vicent Ferrer*. Pròleg de Germà Colón. València: Editorial Denes, 187 p. (Collecció Francesc Pastor, Investigació; 8)

Les dues interessants i oportunes aportacions vicentines que tenim el gust de donar a conèixer als lectors de la nostra revista, contrasten a simple vista pel format, el contingut i la presentació. La primera, consta de dos volums bellament custodiats en una capsula. Un d'ells és una pulcra i molt fidel rèplica facsimilar de l'original llatí manuscrit conservat en el valencianíssim seminari del Patriarca, amb l'enquadernació en fusta, parcialment recoberta de pell arrugada fixada amb cinc claus i una estreta franja d'aram. Es tracta d'un sermonari escrit en lletra gòtica cursiva, conservat de fa segles com una relíquia vicentina suposadament deguda a la mateixa mà del sant. Segons una tradició de la qual es fa ressò el dominicà Francisco Diago en la seva biografia de Sant Vicent (Barcelona, 1600: 259), aquest, «pasando por Morella [...] el año de mil y quatrozientos y catorze [...], se lo dexó en casa de su huésped. Y de mano en mano se ha conservado en los descendientes della hasta que en nuestros tiempos uno de ellos llamado Francisco Gavaldán, que oy es rector o cura de la parrochia de santo Thomás de la ciudad de Valencia, ha hecho presente al Arçobispo della y Patriarcha de Antiochía don Juan de Ribera. El qual como grandemente aficionado al varón apostólico haze de su libro tanta estima que lo tiene guardado en una arquilla de plata muy labrada, y esta resuelto de entregarlo como pieza de precio al famoso y rico Seminario que ya acaba de edificar en la ciudad de Valencia a par de Estudio general della». Dada aquesta confirmada per la tradició i per les *Constituciones de la Capilla del Colegio y Seminario de Corpus Christi* (València, 1605: 124-125).

L'edició, limitada a 500 exemplars, serà molt apreciada pels bibliòfils i estudiosos de l'obra vicentina, i garantirà la supervivència de l'original en cas de desagradables contingències.

El gruixut volum que acompanya el magnífic facsimil, ultra les introduccions merament protocol·làries, només inclou unes escadusseres pàgines preliminars on els autors de la transcripció anoten els criteris que han fet servir en la seva laboriosa tasca, afegint una bibliografia essencial, de la qual convé destacar, vista la manca d'una mínima descripció de les característiques i importància del manuscrit, les dades que en donen Perarnau en *ATCA*, 18 (1999: 399-453, 462-464 i 479-804; en endavant, P) i el magnífic llibre de Pedro Cátedra, *Sermón, Sociedad y Literatura en la Edad Media. San Vicente Ferrer en Castilla (1411-1412)*. *Estudio bibliográfico, literario y edición de los textos inéditos* (Salamanca: 1994; en endavant, C), obres on hom dedica força espai als sermons d'aquest manuscrit. És ben d'agrair

que els autors de la transcripció hagin anotat puntualment en cada sermó les referències al seminal llibre de C i també a l'important treball de P, així com a les edicions anteriors, de Rocabertí i Fages, la qual cosa permet suplir la manca d'una informació que ells demostren conèixer molt bé i que sembla obvi que no pogueren transmetre de forma més explícita a causa del gruix ja excessiu del volum.

Com bé precisa P: «El cos del volum comença ara en fl [ii?]/ 3 r, amb la frase: *Et modo veniamus ad quartum semen*», corresponent al sermó del diumenge de sexagèsima. Característic del sermonari seria que hom assenyalava el començament de cada sermó escrivint al marge de la pàgina la paraula «Tema». El copista sembla ser «aragonès o de la zona castellana del País Valencià, car tractant-se de sermons predicats a Castella, escriu frases en castellà, sempre però amb grafia catalana, per exemple, usant la 'ny' [...]» (*ibidem* p. 401). Opinió aquesta que convé contrastar amb la de C: «cuya habla es la catalana, pero que escribe en latín a pie de púlpite –aunque complete después los vacíos– y que reproduce fragmentos o palabras castellanas» [i cal afegir que catalanes també!] (p. 36).

Res no diuen els transcriptors sobre un tema tan interessant com el de la vella tradició que considerava la relíquia com un autògraf vicentí, tema aquest que C (p. 36) dona per definitivament superat en sentit negatiu, i sobre el qual P expressa seriosos dubtes, assenyalant la possibilitat que es tracti de l'obra de més d'un sol copista (p. 402). Crec que hom no pot desatendre la remarca que fa Perarnau, tot referint-se a dues de les anotacions que hom troba en el f. 96 i 96v del text que comentem. La primera, que resa: «Et quarta feria vacat, propter infirmitatem magistri», al·ludeix clarament a una indisposició de St. Vicent, mentre que la segona, que traduïda ve a dir: «d'aquest dia fins a l'advent que avui comença, em vaig trobar impedit, a causa d'una malaltia, que em va durar sis setmanes, i la subsegüent debilitat que va durar fins al dia d'avui. Ara, trobant-me ja convalescent he començat a escriure els sermons tal com tenia per costum», provaria –sempre en opinió de P– una clara alternitat entre la primera persona del copista o escriptor i la del sant predicador. Tal dualitat resulta clara –segueix exposant P– en les anotacions corresponents a dies en què el sant no va predicar i fou substituït per un altre sermoador, en els que el copista aconsegueix la seva tasca amb igual dedicació. P objecta que si el manuscrit fóra autògraf, això suposaria que el sant no solament posava per escrit els seus sermons sinó també els dels seus companys, suposició que li sembla exagerada i que al seu entendre demostra de manera suficient aquesta «alteritat entre mestre Vicent i un dels seus companys».

Això, juntament amb les nombroses diferències en les grafies tradicionals de mots que sol fer servir el sant, com ara *Tema* per *thema*, *Salmus* per *Psalmus*, etc, va fer pensar a P si el membre de la companyia de St. Vicent, en realitat responsable del recull valencià no seria el frare Johannes de Alcoy que apareix en el f. LXIII/40, al qual considera «un bon aspirant al títol de copista» (*ibidem* p. 405).

La hipòtesi de P, que suggereix la necessitat d'un confrontament sistemàtic de la lletra del manuscrit amb la d'un document de reconeguda autenticitat, és que el volum és «un exemplar, no pas d'autor, sinó d'un 'reportador'». És un punt de vista ja proposat per C, el qual també s'anticipa a P a l'hora d'oferir un catàleg dels sermons que marquen l'itinerari vicentí per terres castellanes (p. 37-73).

C estudià també la relació existent entre els textos continguts en el nostre manuscrit i els sermons escrits en castellà (IV part), des de la important perspectiva de les obligades limitacions d'una *reportatio* que no respondria als trets més comuns de l'«estenografia homilètica» (C, p. 127), determinada pels interessos professionals del reportador, que fan que «el producto de dos sermones que remontan a un mismo acto oral se puede diferenciar tan en sustancia, que llegue a ser difícilmente reconocible su origen común» (p. 113).

Les cales sistemàtiques que m'he pres la molèstia d'efectuar, demostren que la tasca fonamental, que és òbviament el treball dels transcriptors, s'ha fet amb una modèlica fidelitat al text llatí original, d'altra banda no gens fàcil, a causa de les nombroses abreviacions de tota classe (només hi he sabut detectar un sol possible error: *stis* en compte de *sitis*, p. 177). Cal, doncs, felicitar-los per la competència i professionalitat que han demostrat en aquesta importantíssima aportació, que facilita la lectura directa d'uns materials tan importants.

Pel que fa a la traducció castellana que acompanya el text, sobre l'abast i el sentit de la qual el traductor ens il·lustra en dues pàgines de ben poca utilitat, cal dir que en general és prou fidel a l'original

llatí, i per consegüent acompleix també amb dignitat la seva funció. Tanmateix, allà on deixa molt que desitjar és en la versió d'alguna de les pintoresques expressions en català conservades en el text llatí.

Així, i per donar algun exemple del que vull dir, on llegim: «surrexit alter sacerdos magnus *rau e forat* et arguit contra [...]», el traductor verteix: «se levantó otro gran sacerdote, raudo y molesto, y argumentó en contra» (p. 57). Aquest «raudo» sembla indicar que el traductor ha triat ací una no menys ràpida dreuera, sense fer una mínima recerca. El *DCVB*, l'hauria il·lustrat sobre el significat del lexema *rau*, que vol dir *rabí*. He comprovat la lectura *forat* que és correcta, però sembla una corrupció de *fort*, o potser de *forçat*, en el sentit de «esforçat, decidit, tot rabent».

En un altre lloc (p. 145) llegim que St. Pau «faciebat magna miracula, et resuscitabat mortuos, et tamen non poterat curare se de *mal de burch*», que suposo que equival a *burs*, sinònim de la burxada o punxada provocada per l'atac virulent de pleuresia, malaltia que no solament es dóna en terrenys pantanosos, i que tanmateix el traductor interpreta en aquest darrer sentit molt més limitat: «hacía milagros y resuscitaba a los muertos y, sin embargo, no podía curarse a sí mismo del mal del paludismo».

Hi ha molts d'altres casos ben interessants, on el traductor ja ni tan sols fa servir la seva intuïció, com ara, quan llegim: «terra claudetur quod nullus *fumeral*, neque *strangol*, neque *bípol*, etc. erit tunch»: «[...] se cerrará la tierra porque no habrá ninguna chimenea [...]» (p. 266). Si no vaig errat, el text llatí tracta d'expressar el retorn caòtic del món a l'estadi inicial d'abans de la creació, amb una terra del tot aplanada i coberta per les aigües, de manera que la «chimenea» sembla ser una al·lusió al cràter i fumerola dels volcans, i així permet deduir-ho la referència a l'*Estràngol* o Stromboli, un dels volcans més actius de l'àmbit mediterrani. Aquest desastre apocalíptic implicaria també la desaparició dels dos pols de la terra, que per això deixarà de ser *bipolar*.

Tampoc no destaca massa pel seu encert la interpretació que hom fa del següent fragment sobre la intemperància (p. 719): «et dixit 'avidus' quia multí sunt *quexati* et veloces, quod a una e dos par, scilicet a una e dos *caxaladas* ingurgitant etc, sicut guavina [...]»: «dice insaciable porque muchos son ansiosos y rápidos, y a una o dos cucharadas regurgitan etc, como un buey [...]», on sembla que el traductor ignora del tot l'existència i sentit dels mots catalans *queixalades* i *gavina*!

El mateix podem dir del refrany: «Qui part e se engane, Sent Pere li trague ll'uy» (p. 452), que trobem traduït com: «Quien se va y se engaña, San Pedro lo lleve allí» (¡!). És evident que el traductor, amb un mínim esforç, n'hauria pogut trobar dues variants modernes en el *DCVB*: *Qui fa parts i s'enganya*, *Sant Pere li pega al cul amb una canya* (Val.), i *Qui fa parts i s'engana*, *Sant Martí li treu un ull* (Mall.), sense ni haver d'anar a recercar en un recull com el de Sebastià Farnés (P1815: «*Qui migparteix i s'enganya, sant Pere li trau un ull*»).

Hom guanya, doncs, la impressió que, per desgràcia, els responsables de la transcripció no ho van ser també de revisar el text de la traducció, ja que d'altra manera haurien evitat aquests errors garrafals de comprensió, sempre atribuïbles més al desconeixement del català que no del llatí.

D'altra banda, el text llatí, del tot marcat per la sintaxi i el lèxic romànic del reportador o reporters, seria ben digne d'un estudi sistemàtic. Crec que en general hom ha fet curt a l'hora de posar en cursiva els mots catalans i/o castellans que hi ha en l'original llatí (com la devoradora *gavina* que vola ratlles més amunt). En tot cas, hi abunden les expressions pintoresques, com el *camaca*, *camalla* (p. 261, i que caldria transcriure: *cama ça*, *cama lla*!) referit als balls de les prenyades, o una *sclofa* o *esclofa* que no s'empra en el sentit original de «clofolla o closca», sinó –crec– amb l'agressiva sonoritat onomatopeica d'un bon *esclafit*, amb el mateix o semblant significat que trobem encara a *castanya*; o sigui: com sinònim del colp, clatellada, galdada, bufet, o similar (cfr. amb el castellà *cascar*), que l'oncle de St. Pere clava al seu saberut nebotet, quan aquest li sembla massa *ultracuidat*, o excessivament presumptuós: «Et tunc avunculus dabat ei *sclofa*, tabuxando eum, dicendo: 'Et *tacanyo minyó altre cuidado*! [...]': «Entonces el tío lo enardecía atosigándolo: '¡Eh! Niño mentiroso, otra preocupación [...]» (¡!). Sembla, doncs, que caldria subratllar també *tabuxando*, evident calc lèxic del català *tabuixant* o *atabuixant*, un verb que, ultra «atosigar», significa també «estabornir, marejar o fer perdre el sentit», es a dir: «deixar K.O.», i per tant expressaria el resultat lògic de l'*esclofa* precedent.

No continuaré imitant les ovelles de la divertida comparança vicentina que es perden pasturant de

erbeta en erbeta (p. 350). Crec que el que he anotar basta i sobra per cridar l'atenció, no solament sobre uns errors que haurien resultat ben fàcils d'evitar i que són del tot inacceptables en una publicació de la rellevància i interès cultural de la que comentem, ja que acaben fent malbé el benemèrit esforç institucional i el competent treball dels experts que han tingut cura de la transcripció, i en tot cas desdiuen de la pulcritud de l'edició i de la qualitat tècnica del facsímil.

Seria ben de desitjar que l'Ajuntament de València en semblants casos mai no prescindís dels serveis dels seus experts en valencià, qualsevol dels quals hauria salvat aquestes i similars llacunes de comprensió. Cal tenir present que no tots els lectors saben llatí, ni català, ni tenen un domini suficient de la paleografia, de manera que resten pendents de la versió que hom els dóna per bona, versió que, com hem vist, es demostra plena de paranys.

Malgrat aquesta remarc crítica, que sóc el primer que lamento haver hagut de fer, cal insistir que ambdós volums, publicats a un preu força assequible, són ja uns instruments imprescindibles a l'hora d'estudiar la tècnica i el sentit del sermons vicentins.

Una altra eina ben útil és el llibret del Prof. Martínez. Ja hem anticipat que es tracta d'una obra de característiques molt diferents a la ressenyada més amunt. És un volum en octau, de format manejable i no gens pretensions, integrat dins la col·lecció d'investigació de la valenciana editorial Denes, empresa que fins ara no havia dedicat cap títol a un tema medieval. Sembla molt indicat que el primer referit a aquest àmbit tan important de la nostra cultura vagi destinat a la figura senyera de St. Vicent, sant que els seus compatriotes estimen molt més que no coneixen.

La síntesi del Prof. Martínez, pot ajudar a omplir aquesta llacuna de comprensió, i a superar els tòpics d'una tradició hagiogràfica medieval encara ben present en cada racó de la geografia valenciana, estimulant la necessitat d'arribar a un coneixement més directe i documentat, a través de la lectura dels textos vicentins assequibles.

L'esforç intel·lectual que pressuposa el treball que l'autor del llibre havia ja esmerçat prèviament en la preparació d'una remarcable sèrie d'articles elaborats amb totes les garanties d'una recerca filològica objectiva i de provada solvència, ara coordinada i articulada en el volum que comentem, hauria d'ajudar també a eliminar, o com a mínim atemperar, les prevencions d'alguns lectors cultes fins ara carregats de prejudicis ideològics. Cal no oblidar que són molts encara, els qui consideren, o han considerat el dominicà valencià com la bèstia negra de la reacció, i el responsable de l'afer de Casp.

El llibre és, doncs, oportú. No té, ni pretén tenir, a causa de la seva mateixa limitació d'espai i de les circumstàncies de la seva gestació, cap pretensió d'oferir una visió definitiva i sense buits, però centra l'atenció en alguns aspectes ben importants d'aquella complexa personalitat taumatúrgica, sempre amb la intenció de separar la llegenda de la realitat objectiva, «sense exclusions ni maniqueïsmes innecessaris».

Una introducció (p. 15-26) on l'autor passa revista a la bibliografia més adient, esbossa la trajectòria vital del sant, on es combinen de manera inevitable l'impacte social de la seva predicació, la seva influència política, i el carisma derivat de la seva vivència religiosa. Ho fa, però, de manera potser massa breu i tangencial, atesa sobretot la ja esmentada voluntat d'alliberar el dominicà valencià de la projecció bipolar antitètica (d'amor/rejecció) naturalment derivada de les seves dues més sonades «intervencions decisives»: en el compromís de Casp i la sostracció a l'obediència del papa Luna. Tant la complexitat de la causalitat política, com les superiors raons d'estat suposadament justificatives de l'actuació política del sant, no ocupen l'espai necessari per a desplegar una argumentació mínimament convincent, capaç de fer canviar d'idea als qui, posem per cas, consideren que Vicent Ferrer, fou un mer agent polític i propagandístic de Ferran d'Antequera, que actuà d'acord amb les cíniques conveniències del moment, fins al punt de traïr per complet la confiança que el seu protector i amic Benet XIII havia disposat en ell, contradient fins i tot les tesis formulades per ell mateix en alguna de les seves mateixes obres de tesi.

Veig difícil que el lector afectat d'aquest dubte inicial es deixi convèncer per una mera referència a la «complexitat de les causes» històriques i l'aclariment, no documentat, que la influència del sant fou en realitat molt més minsa que la que invoquen els qui n'han estigmatitzat la seva memòria. El tema sembla, doncs, que ultrapassa la finalitat d'una obra, el pla general de la qual consta: 1) d'un primer ca-

pítol dedicat a «contextualitzar el personatge dins dels corrents literaris i ideològics del moment i dins de la història de la literatura i de les idees», 2) l'estudi de «l'estructura dels sermons», que esdevenen el centre d'atenció fonamental dels capítols següents, on s'analiza: 3) «la funció de l'orador sagrat (de l'emissor)», 4) «la probable composició de l'auditori (els receptors)», 5) «una de les temàtiques morals usuals en les prèdiques, com és el comportament de les dones (missatge)», 6) els «elements caracteritzadors de l'execució [...] de la predicació vicentina» (p. 25-26).

En el primer capítol destaca la voluntat de l'autor d'explicar la posició del sant respecte a la cultura profana clàssica i contemporània i de «redefinir i resituar la seua activitat dins de la història literària», partint del principi que els esquemes literaris de la crítica literària són sempre una «realitat virtual» derivada dels condicionaments culturals de cada moment. «Realitat virtual» que, com ell mateix conclou, molt poc tindria que veure amb les característiques específiques d'una predicació oral (i també escrita) que segueix el calze marcat per una tradició cristiana que ja en els primers temps de l'Església es va marcar una trajectòria de rejecció (paradoxalment assimilativa i mimètica) de la tradició clàssica.

Fa temps que jo mateix vaig apuntar les evidents vàlues literàries d'aquesta tradició i unes no menys evidents coincidències entre Fra Canals i Fra Eiximenis, prou explicables al marge de l'humanisme. En l'antologia de textos eiximenians que hom pot llegir en Hauf («Corrientes teológicas valencianas, s. XIV i XV», dins *Teología en Valencia*, València, 2000: 9-47, en especial p. 37, n. 24) hom hi trobarà confirmada la coincidència dels nostres autors religiosos, inclòs St. Vicent, i precisament en el seu importantíssim «Sermó sobre Tomàs d'Aquino» aduït per Martínez (p. 44), a l'hora de distingir entre la ciència divina «que no ve sens l'Esperit Sant» i la ciència humanal, o «ciència inflativa», que «és la que trobaren los hòmens, axí com los poetas e philòsophs [...] per invenció de judici humanal». La tesi de Martínez em sembla, doncs, tan evident com encertada.

Només que tal dicotomia conceptual d'intenció i d'enfocament, sembla que també ha de causar, prest o tard, una altra dicotomia en la mateixa utilització dels recursos estètics. I és precisament aquesta diversitat de mentalitat i objectius entre un Vicent Ferrer i, posem per cas, un Metge o un Ausiàs, la que en el fons pot resultar determinant de tractaments literaris molt distints a l'hora de desenvolupar una mateixa temàtica.

En tot cas no posaria la mà en el foc per defensar les suposades manques de prevenció de part d'Eiximenis (torno a remetre a les abundants i contundents citacions del meu article), ni estic segur que la divergència lingüística sigui tan radical (en alguns sermons vicentins millor conservats o reescrits, hi ha molts fragments d'una temàtica i d'una emotivitat gairebé franciscanes!). Allò certament a tenir molt present, com bé anota Martínez, és la diferència del mitjà emprat, o sigui: «l'expressió directa i contundent» dels sermons, basats, a més, en reportacions indirectes, front als textos escrits.

La «repassada crítica» que fa l'autor a les tècniques de les *Artes Praedicandi* detectables en els sermons vicentins, és alhora documentada i assenyada. És evident que la determinació prèvia de les tècniques preferides pel sant, pot convertir-se en un útil instrument auxiliar a l'hora d'adjudicar l'autoria dels sermons. Martínez centra l'atenció en alguns recursos poc estudiats, («l'etimologia, la derivació, la composició, la interpretació, l'equivocació, i la proximitat o diferència, entre un mot i un altre», p. 60 seg.). Alguns d'aquests recursos, com ara la definició, són més útils que no d'altres, ja que poden ser dividits sistemàticament i brinden la possible estructura global d'un sermó (o, com en el cas d'Eiximenis, d'un bon seguit de capítols d'un determinat tractat). Destriar quins d'aquests recursos, com ara les gloses, són originals del predicador, no és una tasca fàcil, tot i que allò ben detectable és el seu caràcter repetitiu i la seva tendència a augmentar en funció de l'acumulació gradual de materials de la predicació precedent. De manera que és ben cert que «una cosa era la teoria i l'altra la prèdica directa, l'experiència quotidiana» que posava els límits reals de cada *performance*. Però convé no oblidar que amb el temps aquestes experiències eren també assimilades per la tradició, i que en el fons aquesta passarà a ser, amb els anys, la funció dels mateixos sermonaris conservats pels reportadors.

El nucli potser més engrescador del volum el constitueixen els capítols destinats a l'emissió i execució del missatge i a la recepció d'aquest. No estic segur de si el recurs a la recerca de tres formes de *jo* en el discurs vicentí a la llarga no complica més que no facilita l'anàlisi. Sembla que el *jo* que con-

trola el discurs, que en el fons correspon al *jo* literari, és el mateix *jo* eficaç que vehicula els mecanismes de recepció. Amb una mica de pràctica en la lectura de textos similars, considero que no resulta massa difícil d'identificar-lo amb i/o distingir-lo del *jo* real, quan aquest se'n adreça amb un mínim de sinceritat. Allò evident és, com molt bé indica Martínez, l'omnipresència i la sensació de domini que emana del *jo* del predicador que fingeix establir un en realitat inexistent joc dialèctic amb l'auditori (p. 85), dins d'allò que en el fons no és altra cosa que «un projecte gairebé unidireccional d'aquell que entén la Paraula envers aquells altres que només la poden rebre» (p. 85-86). És, doncs, un element clau de la reconeguda *auctoritas* assumida pel predicador, que, quan parla de certs temes, com el del famós compromís de Casp, no deixa d'usar i potser d'abusar d'aquesta *auctoritas* (p. 101).

El recurs a la *verosimilitudo* justifica qualsevol tècnica de personalització del discurs, en especial a l'hora de narrar *exempla*. Recordem que Eiximenis arriba a contar com a vivències personals conegudíssimes historietes del folklore universal emprades per Shakespeare, que ubica a l'Empordà! St. Vicent no podia ser cap excepció i és ben cert que, com diu Martínez, «sintetitzada de manera brillant [...] aspectes diversos de la predicació medieval» (p. 102).

L'altre importantíssim recurs de la predicació és la «teatralitat» o forma de presentar el missatge oral (i ací canviaria també l'*ordo* establert per l'autor en l'estructura del seu llibre, d'acord amb el que em sembla també més natural a l'hora de comentar-lo). No és tampoc un recurs gens exclusiu del sant, però és evident que aquest el va convertir en un element prou distintiu, especialment si hom té en compte el *show* afegit de la companyia de discipulants!

Martínez planteja la qüestió de la relació amb les arts escèniques d'aquesta projecció gesticulant i articulatòria (onomatopeies, allargament de vocals, etc), que encara ara es desprèn de la lletra dels textos reportats. Es mostra convençut que el frare feia servir el cant i «assumia les veus dels personatges que introduïa en les narracions» (p. 156) d'una forma comparable a la «de la interpretació joglaresca d'un text» (p. 158), i «sabia que ell mateix esdevenia espectacle» (p. 159) damunt el cadafal que substituïa l'escenari i on de fet tractava temes coincidents amb els tractats en el teatre hagiogràfic.

Sembla cada vegada més discutit i discutible el que és o no és teatre en l'Edat Mitjana, i al pas que anem potser aviat algú arribarà a defensar que el text mateix de les meditacions d'escriptors plens d'una imaginació teatral tan plàstica com Isabel de Villena o Ubertí de Casale, que cada dia representava mentalment un paper diferent dins la magna història de la Redempció, són també teatre. Però no crec que hom pugui fer cap objecció a la discretíssima conclusió de Martínez: «Allò que resta ben clar és que l'activitat del sant té a veure, no ja amb el teatre estricte, sinó amb l'espectacle, amb les pràctiques escèniques i amb recursos dramàtics» (p. 171).

Pel que fa al tema de l'auditori receptor d'aquestes *performances*, Martínez, referint-se al tòpic de la predicació «popular» del sant, raona que els sermons conservats proven que no «hi ha homogeneïtat de registres igual com no hi ha homogeneïtat de públic», i que aquest no estava només format, com s'ha dit, per gent del poble d'escassa o nul·la preparació, sinó que reflecteix la complexitat de la societat del seu temps, on hi havia una minoria de lletrats, capaç de captar certes filigranes i que s'agradaven d'una explicació més científica, al costat d'una massa analfabeta (*litterati* vs. *illiterati* en l'expressió que s'agrada de fer servir l'autor). Tanmateix, i com era d'esperar, el predicador «s'adreça més vegades al poble pla» (p. 111).

Finalment, en el capítol cinquè l'autor centra l'atenció en un dels temes de la predicació vicentina: la referida a la dona i al matrimoni. Després d'estudiar-ne el tractament, especialment amb relació a Eiximenis, Roig i Metge, conclou (com era previsible si hom coneix sermonaris com els de St. Bernardí de Siena i d'altres predicadors europeus que haurien ajudat a reblar el clau d'aquesta coincidència), que hi concorren els *topoi* de la literatura del moment, la qual cosa fa que el sant no pugui ser acusat de misogin. O millor dit: si ho fou, va ser en la mateixa o similar mesura que la majoria dels seus contemporanis.

Aquest únic capítol sobre un tema tan important, en un llibre que ha tractat de manera competent el tema de l'emissor i del receptor, fa evident la manca d'un tractament més extens del contingut del missatge dels sermons, és a dir dels altres temes cabdals de la predicació vicentina, certament dignes d'un tractament similar. Ho faig constar, no com un retret, sinó perquè voldria que el Dr. Martínez, que

ja ha donat bones proves del seu interès i del seu intel·ligent domini de la matèria, s'animés a completar una tasca tan bellament iniciada, i acabi transformant l'utilíssim volum que ara comentem, en l'estudi definitiu que els capítols que acabem de llegir, i que recomanem, ja ens permeten albirar.

Albert G. HAUF I VALLS
Institut d'Estudis Catalans i Universitat de València